

Висновки. 1. Додаткове додавання до основного раціону байпас-протеїну забезпечило підвищення інтенсивності росту баранців I групи за підсисний період на 36 г або 22,5 % та збільшення їх живої маси при відлученні на 4,08 кг або 24,4 %.

2. Встановлено, що морфологічний склад та біохімічні показники крові перебувають в межах фізіологічної норми і зумовлюються впливом умов годівлі. Баранці I групи за більшістю досліджених показників крові переважали ровесників II групи, що свідчить про вищу напруженість обмінних процесів в їх організмі.

3. Згодовування байпас-протеїну баранцям I групи сприяло збільшенню передзайної живої маси на 8,3–12,5 %, маси парної туші на 13,1–18,7 %, забійної маси – на 12,6–19,3 % та забійного виходу – на 1,8–2,4 %.

4. М'язова тканина баранців I групи, порівняно ровесниками II групи, за кількістю харчових компонентів у складі сухої речовини виявилася менш водянистою на 1,01–3,6 % та більш збагаченою вмістом білка – на 0,82–4,2 % за майже однакового накопичення масових часток жиру і золи.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

С. О. Голембівський

Аспірант; s.golembivsky@ukr.net

Вінницький національний аграрний університет

Забезпечення населення повноцінними та доступними продовольчими товарами є одним із головних викликів сучасного світу. Виробництво продукції тваринництва, зокрема м'яса, має велике значення для забезпечення продовольчої безпеки та належного харчування населення.

Проблема недостатнього виробництва яловичини є важливою для аграрного сектору економіки України. Низький рівень виробництва м'яса на душу населення порівняно зі світовими стандартами є результатом ряду чинників, включаючи технологічні, економічні та структурні аспекти.

Враховуючи умови і ресурси України, розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства, яке передбачає вирощування м'ясної худоби на пасовищах та використання традиційних методів вирощування, може бути одним із ефективних шляхів зростання виробництва яловичини та інших м'ясних продуктів. Такий підхід сприятиме не лише забезпеченню потреб населення у м'ясі, але й створенню нових робочих місць та розвитку сільських Територій України.

Із розвитком технологій, змінами споживчих вподобань та під впливом екологічних та економічних факторів м'ясне скотарство стає предметом постійного удосконалення та адаптації до нових вимог. Одним із найбільших викликів для м'ясного скотарства є збереження його екологічної стійкості за рахунок впровадження сталого виробництва та розробка ефективних систем відновлення ґрунтів і біологічного землеробства. Ще одним викликом є підвищення вимог до якості та безпеки м'яса [6]. Дотримання відповідного стандарту якості та безпеки м'ясної продукції ставить перед виробниками вимоги до використання новітніх технологій у годівлі та утриманні тварин, контролю за якістю кормів

та дотримання вимог ветеринарно-санітарної безпеки. В Україні та світі зростає інтерес до екологічно чистого м'яса, яке вирощується з використанням органічних кормів та без застосування антибіотиків і гормонів росту. У сфері технологій надходять інноваційні рішення, що спрямовані на підвищення продуктивності та ефективності виробництва, зменшення витрат та оптимізацію процесів переробки м'яса [2, 3].

Однак для успішного розвитку м'ясного скотарства необхідно також вирішити проблеми недостатнього фінансування, низького рівня технологічної оснащеності. Шляхи підтримки та стимулювання розвитку цієї галузі, в тому числі за допомогою державних програм та інвестицій, можуть сприяти вирішенню зазначених проблем і забезпечити стале зростання виробництва м'яса в Україні.

Сьогодні Україна має значний потенціал у виробництві яловичини, однак, виробництво ще не досягає оптимального рівня, щоб задовольнити внутрішній попит та конкурувати на міжнародних ринках. Рівень виробництва м'яса нині не відповідає науково-обґрунтованим нормам харчування людей [7]. Якщо у 1990 році його виробляли близько 84,0 кг на душу населення, то у 2022 році – 58,9 кг, де найбільше виробляється м'яса у Вінницькій області 310 кг Черкаській – 297,9 кг, Волинській – 113,8 кг, Дніпропетровській – 93,0 кг, а в інших областях України виробництво м'яса на душу населення становить від 13,3 до 71,7 кг. На людину на рік споживається 7,4 кг яловичини, що становить 23,1% фізіологічного мінімуму, або 22,1% раціональної норми [8].

Український аграрний сектор економіки має потенціал для виробництва високоякісної яловичини, але наразі деякі обмеження і фактори обумовлюють відносно невеликий обсяг продукування м'ясної продукції порівняно з іншими країнами світу. Зменшення чисельності молочних корів і збільшення чисельності м'ясних корів може підвищити виробництво яловичини при ефективнішому використанні ресурсів. Проте специфіка українського аграрного сектора економіки спрямована на вирощування молочної худоби для молочного бізнесу, тому яловичину отримують за рахунок забою молодняка та вибраксованої худоби молочних і молочно-м'ясних порід. У цьому випадку господарства мають можливість отримання додаткового прибутку, отриманого від корів молочних порід, яких вони вирощують, головним чином, для виробництва молока. Проте цей метод не задовольняє попит на високоякісну яловичину, оскільки не забезпечує необхідного рівня виробництва.

Ефективне виробництво яловичини передбачає розробляти дієві стратегії маркетингу, що спрямовані на збільшення попиту на яловичину, а також розширення ринків збуту яловичини. Орієнтація на експорт може стати важливим фактором для підвищення конкурентоспроможності галузі [5]. Важливо активно просувати українську яловичину на зовнішніх ринках та розширювати географію експорту. Це включає впровадження необхідних стандартів та сертифікаційних вимог, а також проведення тестувань та моніторингу, які підтримують відповідність української продукції стандартам ЄС. Високі закупівельні ціни на живець та зростаючий попит на мрамурову яловичину з боку країн Сходу й Африки стимулюють виробників шукати нові ринки і розширювати можливості експорту. Тому українські виробники м'яса намагаються збільшити свою експортну діяльність та розвивати нові напрямки збуту. Так, у 2023 році експорт худоби з України до Єгипту, Йорданії, Узбекистану, Лівану, Казахстану, Саудівської Аравії та Лівії був досить високим – 79,1 тис. голів великої рогатої худоби, що на 20% більше попереднього року [10].

Більше займаються розведенням м'ясної худоби у країнах з пасовищами та помірним кліматом. М'ясне скотарство відзначається меншою трудомісткістю. Його технології не потребують великого обсягу складних машин та обладнання. Однією з ключових переваг є також низька енерговитратність цієї галузі. Спеціалізоване м'ясне скотарство частіше має сезонний характер через складнощі в утриманні та годівлі тварин без використання пасовищ у зимовий період. Такий підхід передбачає вирощування телят до 6-8 місяців на підсосі із використанням пасовищ [4]. Розвиток м'ясного скотарства в Україні має потенціал для ефективного використання земель, які не використовуються в сільському господарстві. Ефективне використання природних пасовищ та низькоякісних кормів, які не вимагають для вирощування високої якості ґрунту, може стати важливим ресурсом для оптимізації використання земельних ресурсів, що не підходять для інших видів сільськогосподарської діяльності. Використання таких земель для пасовищ і вирощування кормів для худоби може забезпечити додаткові ресурси для скотарства та відновлення ґрунтового покриву. Це також сприяє збереженню біорізноманіття та природних екосистем. Такий підхід може мати позитивний вплив як на екологічну стійкість сільськогосподарських систем, так і на економічну ефективність господарств, дозволяючи їм експлуатувати раніше не використані земельні ресурси. Також спеціалізоване м'ясне скотарство може бути важливим рішенням для використання територій, забруднених радіонуклідами внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Деякі українські фермери успішно займаються м'ясним скотарством, використовуючи інтенсивніші методи вирощування худоби, зокрема, утримання худоби в стійлах, які вимагають меншої кількості пасовищ, використання новітніх генетичних та технологічних рішень. Створення та виведення спеціалізованих м'ясних порід худоби є важливим кроком для розвитку м'ясного скотарства в Україні. У структурі поголів'я великої рогатої худоби м'ясні породи займають лише 47 тисяч голів (близько 4%), тоді як у США поголів'я м'ясних порід складає 50 млн [9].

У сучасних умовах м'ясне скотарство стикається зі значними викликами, що загрожують його стійкості та розвитку. Зменшення поголів'я великої рогатої худоби є одним з ключових проблемних питань, яке має серйозний вплив на цей сектор і призводить до постійного зменшення обсягів виробництва яловичини з кожним наступним роком. Із 1990 року в Україні спостерігається значне скорочення поголів'я великої рогатої худоби. Протягом 1990–2022 рр. поголів'я зменшилося у 10,7 разів, що свідчить про серйозний спад у даному сегменті сільського господарства. Протягом 2020–2022 років також відбулося зменшення поголів'я великої рогатої худоби в Україні з 3092 тисяч голів до 2644 тисяч голів, що становить 14,5%. Таке зменшення пов'язане з різними факторами, серед яких конкуренція з іншими галузями сільського господарства, зміни в споживчому попиті та економічна нестабільність. Суттєво зменшилося поголів'я за останні два роки війни – на 20,0% (табл. 1) [8].

За даними Державної служби статистики України протягом 2022 року було забито 455,1 тис. т великої рогатої худоби, що на 13,6% менше, ніж у 2021 році, а порівняно з 1990 роком – у 7,1 рази. Тваринники останніми роками вирощують тварин до вищих вагових категорій, тому й відповідно жива маса тварин при реалізації на м'ясопереробні підприємства підвищилася з 357 кг у 1990 році до 377 кг у 2022 році.

Український ринок м'яса характеризується меншим попитом на яловичину порівняно з м'ясом птиці і свининою та за підсумками останніх років не перевищує 12,2% від

загального виробництва м'яса господарствами усіх категорій [1]. Також важливо зазначити, що виробництво яловичини за 2022 рік зменшилося у 7,4 рази порівняно з 1990 роком і на 13,6% порівняно з попереднім роком. Це ще один показник того, що українська промисловість яловичини зазнає значного впливу негативних чинників, що призводять до зменшення виробництва та поголів'я худоби [8].

1. Динаміка виробництва яловичини господарствами всіх категорій України у 1990-2022 рр.

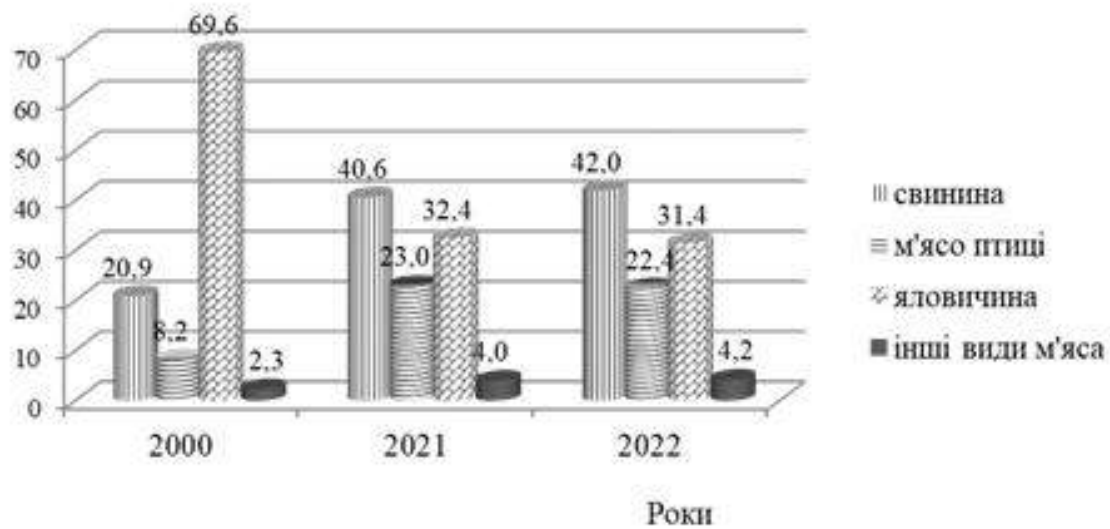
Показник	Роки						Відхилення, +/-
	1990	2000	2015	2020	2021	2022	
Поголів'я великої рогатої худоби, тис. голів	24623,4	9423,7	3884,0	3092,0	2874,0	2644,0	-21979,4
Реалізовано на забій у живій масі, тис. т	3234,6	1316,0	651,9	586,5	526,8	455,1	-2779,5
Середня жива маса 1 голови, реалізованої на забій з сільськогосподарських підприємств, кг	357	371	371	386	380	377	+20
Виробництво яловичини та телятини, тис. т	1985,4	754,3	384,0	345,4	310,5	268,4	-1717
Частка яловичини та телятини до загального виробництва м'яса, %	45,6	45,4	16,5	13,9	12,7	12,2	-33,4

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [8].

В Україні за 2021–2022 рр. майже не змінилася структура виробництва м'яса сільськогосподарськими підприємствами. Найбільші обсяги виробництва підприємствами припадають на свинину і даний показник зріс на 3,4 п.п. порівняно з попереднім роком і на 94,2 п.п. проти 2000 року (рис. 1). Високі темпи нарощування отримано у птахівництві. Якщо виробництво м'яса птиці у 2000 році склало 8,2%, то у 2021 році даний показник зріс у 2,8 рази, хоча у 2022 році відбулось незначне зниження – на 2,6 п.п. Отримані результати роботи у свинарстві та птахівництві свідчать про стабільний розвиток виробництва свинини і м'яса птиці в Україні протягом останніх років. З іншого боку, виробництво яловичини у структурі виробництва м'яса сільськогосподарськими підприємствами зменшувалося з кожним наступним роком. Спад виробництва даного виду м'яса за 2022 рік порівняно з 2000 роком відбувся у 2,2 рази, а порівняно з 2021 роком зниження виробництва було незначним – на 5,0 п.п., що може вказувати на стабілізацію ситуації в цьому сегменті виробництва м'яса.

У всіх регіонах України, порівняно з 1990 роком, відбулося скорочення поголів'я великої рогатої худоби у декілька разів. Незважаючи на це, Хмельницька, Полтавська, Вінницька, Черкаська, Тернопільська, Одеська, Житомирська та Чернігівська області залишаються лідерами за кількістю утримання тварин, за даними 2022 року. Це свідчить про те, що виробництво м'яса не обов'язково залежить від географічного розташування, тому інші регіони мають потенціал наздогнати провідні області України у виробництві м'яса. Зазначені області демонструють високий рівень організації сільського господарства, вміння

адаптуватися до змін у сільськогосподарській політиці та економічних умов, а також ефективно використання доступних ресурсів [8].

Рис. 1. Структура виробництва м'яса сільськогосподарськими підприємствами України, %

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [8].

Найбільша частка великої рогатої худоби утримується у трьох областях: Вінницька (7,6%), Полтавська (7,9%) і Хмельницька (9,5), а в інших областях – в межах від 4,3 до 5,8%. Дещо інша картина спостерігається за кількістю реалізованої худоби на забій. Тут найкращі показники отримано у таких областях, як Вінницька (6,2%), Івано-Франківська (7,3%), Київська (8,7%), Львівська (6,6%), Хмельницька (7,3%) та Чернігівська (6,0%), в інших областях – від 3,3 до 5,8% (табл. 2).

2. Виробництво яловичини господарствами всіх категорій у розрізі областей України, 2022 р., %

Назва області	Питома частка від загального показника по Україні, %			
	поголів'я великої рогатої худоби	поголів'я реалізованої на забій худоби	реалізовано на забій у живій масі	виробництво яловичини у забійній масі
Вінницька	7,6	6,2	21,5	5,3
Волинська	4,3	4,5	4,6	2,0
Житомирська	5,5	4,8	2,2	4,0
Закарпатська	4,7	5,1	2,5	6,0
Івано-Франківська	4,4	7,3	4,6	9,5
Київська	4,5	8,7	6,7	11,1
Львівська	4,3	6,6	6,6	6,5
Одеська	5,8	3,3	1,5	3,6
Полтавська	7,9	4,4	3,2	5,4
Тернопільська	5,6	5,8	3,4	5,4
Хмельницька	9,5	7,3	3,2	7,3
Черкаська	5,5	3,6	14,0	4,4
Чернігівська	5,6	6,0	1,6	3,8

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [8].

У Вінницькій області реалізовувалася худоба з вищою живою масою, що збільшило частку у живій масі, яка становила 21,5%. Отримано також високі показники у Київській (6,7%), Львівській (6,6%) та Черкаській (14,0%) областях. У забійній масі найбільше вироблено яловичини у Київській області (11,1%), Івано-Франківській (9,5%), Хмельницькій (7,3%), Львівській (6,5%) та Закарпатській (6,0%) областях, за даними 2022 року. Це свідчить про потенціал цих регіонів у виробництві яловичини та ефективність використання ресурсів для розвитку м'ясного скотарства, адже у цих регіонах утримується найбільше поголів'я тварин м'ясних порід.

Отже, виробництво яловичини, як і поголів'я великої рогатої худоби останніми роками в Україні скорочується. Яловичина займає найменш впливову позицію серед основних видів м'яса, поступаючись виробництву свинини та курятини. Для стабільного функціонування ринку продукції м'ясного скотарства важливо забезпечити розвиток галузі шляхом збалансованого співвідношення між темпами зміни поголів'я та потребами ринку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник. Київ: Держкомстат, 2021. *Ukrstat.gov.ua*: вебсайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 10.04.2024).
2. Гримак А. В. Економічні особливості формування ринку продукції м'ясного скотарства. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки»*. 2018. Т. 20. № 86. С. 23–28.
3. Гримак А. В. Особливості функціонування ринку продукції м'ясного скотарства. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 2. С. 31–40. doi.org/10.33245/2310-9262-2020-159-2-31-40.
4. Козак О. А., Грищенко О. Ю. Особливості формування попиту та пропозиції на ринку яловичини. *Міжнародний науково-виробничий журнал «Економіка АПК»*. 2019. № 7. С. 21–31. doi.org/10.32317/2221-1055.201907021.
5. Лівінський А. І. Інноваційний розвиток підприємств тваринництва у контексті формування стратегії реновації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 15. С. 18–22.
6. Музика П. М., Минів Р. М., Гірняк К. М. Тенденції розвитку м'ясного тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Міжнародний науково-виробничий журнал «Економіка АПК»*. 2017. № 7. С. 15–23.
7. Сегеда С. А. Статистичний аналіз споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні. *Журнал «Економіка АПК»*. 2020. № 3. С. 36–46. doi.org/10.32317/2221-1055.202003036.
8. Тваринництво України. Статистичний збірник. Київ: Держкомстат, 2023. *Ukrstat.gov.ua*: вебсайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 11.04.2024).
9. ТОП-7 факторів, які заважають повноцінному розвитку м'ясного скотарства в Україні. *Agravery.com*: вебсайт. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/top-7-faktoriv-aki-zavazaut-povnocinnomu-rozvitku-masnogo-skotarstva-v-ukraini> (дата звернення: 10.04.2024).
10. Україна заробила в 2023 році на експорті живої ВРХ на 22,1% менше. *Milkua.info*: вебсайт. URL: <http://milkua.info/uk/post/ukraina-zarobila-v-2023-roci-na-eksporti-zivoi-vrh-na-221-mense> (дата звернення: 10.04.2024).